

Литература

1 Ильницкая, К. А. К вопросу о некоторых трудностях обучения китайской иероглифической письменности / К. А. Ильницкая [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://pglu.ru/upload/iblock/092/Pages-from-CHast-5_6.pdf. – Дата доступа: 03.04.19.

2 Фёдорова, Л. Л. Большая российская энциклопедия / Л. Л. Фёдорова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://bigenc.ru/linguistics/text/1949830>. – Дата доступа: 03.04.19.

3 Tan Huay Peng. Fun with chinese characters [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://vk.com/doc117889844_318734704?hash=371b4b7f8179909c08&dl=1da24363053857928a. – Дата доступа: 04.04.19.

4 Китайский иероглиф женщина 女 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.veselo.info/kitayskiy-ieroglif-zhenschina-%E5%A5%B3/>. – Дата доступа: 07.04.19.

5 Ключи японских иероглифов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://nihon-go.ru/klyuchi-yaponskih-ieroglifov/>. – Дата доступа: 09.04.19.

6 Белодед, В. А. Зоометафора «попугай» в русском и китайском языках: семантика и этнокультурные коннотации / В. А. Белодед. – Содружество наук: материалы XIV Международной научно-практической конференции молодых исследователей (Барановичи, 17 мая 2018 г.): в 3 ч. Ч. 1. – Барановичи: БарГУ, 2018. – С. 59–60.

УДК 398.91(476.2-37Жлобін)

В. І. Глузд

ПРЫКАЗКІ І ПРЫМАЎКІ ЖЛОБІНШЧЫНЫ: ТЭМАТЫЧНЫЯ ГРУПЫ

У артыкуле выяўлены асноўныя тэматычныя групы прыказак і прымавак, запісаныя ў палявых экспедыцыях на тэрыторыі Жлобінскага раёна Гомельскай вобласці. Вылучаюцца прыказкі і прымаўкі, прысвечаныя працы, народнаму календару, канкрэтным порам года, прыродным стыхіям, расліннаму і жывёльнаму свету, матэрыяльнаму быту беларусаў.

З даўніх часоў нашы продкі імкнуліся перадаць багаты жыццёвы вопыт больш маладому пакаленню. Не выпадкова на працягу стагоддзяў народныя думкі занатоўваліся ў іншасказальныя выразы, якія актыўна бытавалі ў вусным маўленні. Засяродзім увагу на характарыстыцы асноўных тэматычных груп прыказак і прымавак, якія адрозніваюцца ад іншых фальклорных жанраў лаканічным зместам і заключаюць у сабе павучальны сэнс (прыказкі).

У «Тлумачальным слоўніку беларускай мовы» паняццю *прыказка* даецца наступнае азначэнне: «Прыказка – устойлівае вобразнае выслоўе павучальнага зместу, якое носіць абагульняючы характар» [1, с. 436]. Тэрмін *прымаўка* характарызуецца наступным чынам: «Прымаўка – агульнавядомы ўстойлівы выраз, звычайна вобразны, які адрозніваецца ад прыказкі тым, што не з’яўляецца закончаным суджэннем і звычайна не мае павучальнага зместу» [1, с. 450]. Адзначым, што ў слоўніку не толькі дакладна тлумачацца значэнні вышэйназваных катэгорый, але і падаецца іх канкрэтнае адрозненне.

Зыходзячы з азначэнняў жанравых форм (прыказкі і прымаўкі), можна зрабіць вывад, што запісаныя на тэрыторыі Жлобінскага раёна Гомельскай вобласці выразы тыпу: *На серцы кошкі скребут* (запісана ў в. Скепня ад Бураковай Ганны Іванаўны, 1914 г. н.), *І швец, і жнец, і на дудзе ігрэц* (запісана ў в. Чырвоны Бераг ад Мігай Марыі

Пятроўны, 1906 г. н.), *Надуўся, як мыш на крупу* (запісана ў в. Пірэвічы ад Шчадровай Аляксандры Іванаўны, 1934 г. н.) з'яўляюцца прымаўкамі. А да прыказак можна аднесці наступныя выразы: *На годзе ёсць два Юр'і, ды абодва дурні, увосень – халодны, а вясною – галодны* (запісана ў в. Саланое ад Ерашэвіч Марыі Пятроўны, 1922 г. н.), *Дрэжныя твая рукі, што не ведаюць ніякай навукі* (запісана ў в. Касакоўка ад Чысловай Елізаветы Цімафееўны, 1917 г. н.), *Лічу за лепшае, каб адзін раз далі, чым тройчы паабяцалі* (запісана ў в. Нівы ад Курчышынай Антаніны Іванаўны, 1948 г. н.), *Без труда не выцянеш і рыбку із пруда* (запісана ў в. Пірэвічы ад Сапачовай Ніны Міхайлаўны, 1933 г. н.).

Прыказкі і прымаўкі, скіраваныя на перадачу народнай мудрасці ад старэйшага пакалення да малодшага, з'яўляліся аб'ектам вывучэння як даследчыкаў XIX ст., так і сучасных. Напрыклад, М. Грынблат прапанаваў, улічваючы тэматычны прынцып, вылучыць наступныя групы: «Прырода, гаспадарчая дзейнасць і праца; Матэрыяльны быт; Грамадскае жыццё; Сям'я і сямейны быт; Духоўнае жыццё; Чалавек, яго якасці, мараль; Агульныя філасофскія разважанні; Розныя павучанні і жыццёвыя назіранні» [2, с.28]. Праведзеныя класіфікацыя і сістэматызацыя архіўных фактычных матэрыялаў па прыказках і прымаўках, запісаных на тэрыторыі Жлобінскага раёна, дазваляюць таксама прадставіць тэматычную класіфікацыю гэтых фальклорных жанраў.

У першую чаргу варта вылучыць мясцовыя прыказкі і прымаўкі, прысвечаныя асобным з'явам народнага і царкоўнага календароў: *Як дождж на Юр'я, то будзе хлеб і ў дурня* (запісана ў в. Саланое ад Ерашэвіч Марыі Пятроўны, 1922 г. н.), *Прыйшлі Пакровы – равуць дзеўкі, як каровы* (запісана ў в. Нівы ад Курчышынай Антаніны Іванаўны, 1948 г. н.), *Чакай Пятра, дык сыр з'ясі* (запісана ў в. Кіцін ад Кавалёвай Кацярыны Навумаўны, 1924 г. н.), *Прыйдуць калядкі – прыйдуць бліны і аладкі* (запісана ў в. Пірэвічы ад Шчадровай Аляксандры Іванаўны, 1934 г. н.), *Прыйдзе Мікола – выпусціць мошак з прытола* (запісана ў в. Скепня ад Бураковай Ганны Іванаўны, 1914 г. н.). Можна выказаць меркаванне, што дадзеная група ўзнікла ў сувязі з аграрным вопытам жыхароў Жлобінскага раёна, якія, як і насельніцтва іншых рэгіёнаў, ушаноўвалі царкоўных святых, занатоўвалі змены і падзеі, што адбываліся падчас язычніцкіх і хрысціянскіх святаў. Гэтыя абставіны і паўплывалі на стварэнне прыказак і прымавак вышэйназванай тэматычнай групы.

Да асобнай групы можна аднесці прыказкі і прымаўкі, прымеркаваныя да канкрэтнай пары года: *Якая зіма, такое і лета* (запісана ў в. Саланое ад Канаплянікава Пятра Сідаравіча, 1908 г. н., ад Канаплянікавай Алены Рыгораўны, 1936 г. н.), *Калі не будзе зімой бела, то не будзе ўлетку зелена* (запісана ў в. Касакоўка ад Камаровай Валянціны Іванаўны, 1931 г. н.), *Прыйшла восень – работ восем* (запісана ў в. Нівы ад Курчышынай Антаніны Іванаўны, 1948 г. н.), *Вясною дзень год корміць* (запісана ў в. Пірэвічы ад Шчадровай Аляксандры Іванаўны, 1934 г. н.). Узнікненне прыведзеных парэмій абумоўлена з'явамі земляробчага календара, бо ў залежнасці ад пары года людзі займаліся адпаведнымі відамі гаспадарчай работы, звязанай найперш з працай на зямлі.

Асобную групу складаюць прыказкі і прымаўкі, у якіх цэнтральнае месца займае міфалагема *сонца*, з якім як з крыніцай жыцця на зямлі звязаны толькі станоўчыя эмоцыі і асацыяцыі. Калі свеціць сонца, то вырастаюць пасевы, таму выразы зноў жа звязаны з цяжкай працай людзей: *Жаданая праца, як сонца ўзыходзіць* (запісана ў в. Кіцін ад Кавалёвай Кацярыны Навумаўны, 1924 г. н.), *Колас добра не спее, калі сонца добра не грэе* (запісана ў в. Саланое ад Канаплянікава Пятра Сідаравіча, 1908 г. н., ад Канаплянікавай Алены Рыгораўны, 1936 г. н.).

Прыказкі і прымаўкі, звязаныя з міфалагічнымі ўяўленнямі людзей пра прыродныя стыхіі (на Жлобіншчыне гэта зямля, вада, агонь), нешматлікія: *З агнём не жартай і вадзе не вер* (запісана ў в. Саланое ад Канаплянікава Пятра Сідаравіча, 1908 г. н., ад Канаплянікавай Алены Рыгораўны, 1936 г. н.), *Будзьце здаровы, як вада, будзьце багаты, як зямля* (запісана ў в. Кіцін ад Кавалёвай Кацярыны Навумаўны,

1924 г. н.), *З агнём жартаў няма* (запісана ў г. Жлобін ад Пракоф'евай В. П., 1937 г. н.). У прыведзеных прыкладах падкрэсліваецца сіла і магутнасць гэтых з'яў, якія не толькі дапамагаюць чалавеку, але і могуць нашкодзіць.

На тэрыторыі Жлобінскага раёна бытуюць прыказкі і прымаўкі, прысвечаныя расліннаму і жывёльнаму свету: *Птушцы – воля, а чалавеку – мір* (запісана ў в. Салтанаўка ад Ферчука А. П.), *Каб рыбу есці, трэба ў ваду лезці* (запісана ў г. Жлобін ад Пракоф'евай В. П., 1937 г. н.), *Каля пчолкі – у мяду, каля жука – у навозе* (запісана ў в. Шыхаў ад Аверкінай Валянціны Спірыдонаўны, 1933 г. н.); *Сена за каровай не ходзіць* (запісана ў в. Скепня ад Бураковай Ганны Іванаўны, 1914 г. н.), *Летам будзе дождж – будуць і грыбы* (запісана ў в. Пірэвічы ад Шчадровай Аляксандры Іванаўны, 1934 г. н.), *На сваім сметніку і певень гаспадар* (запісана ў в. Саланое ад Канаплянікава Пятра Сідаравіча, 1908 г. н., ад Канаплянікавай Алены Рыгораўны, 1936 г. н.). У гэтых выразках знайшлі адлюстраванне не толькі гаспадарчы вопыт чалавека, але і яго гарманічнае суіснаванне з прыродай. Адзначым, што у некаторых выпадках у вобразах жывёл былі ўвасоблены рысы характару людзей, іншы раз адмоўныя.

Асобна можна вылучыць прыказкі і прымаўкі, звязаныя з матэрыяльным бытам (жыллё, адзенне, ежа): *Чужая світа хату не грэе* (запісана ў в. Саланое ад Шэлакавай Вольгі Васільеўны, 1926 г. н.), *Чакай Пятра, дык сыр з'ясі* (запісана ў в. Кіцін ад Кавалёвай Кацярыны Навумаўны, 1924 г. н.), *У сваём доме і ўгал памагае* (запісана ў в. Пірэвічы ад Шчадровай Аляксандры Іванаўны, 1934 г. н.).

Важна, каб у чалавека быў свой родны куток, каб выглядаў ён годна і прыгожа, бо калі ў гаспадара ёсць такое багацце, а яшчэ да яго сытная ежа, то ён мае ўладу над іншымі, больш беднымі людзьмі. У сувязі з гэтым вылучаецца наступная група прыказак і прымавак патрыятычнай скіраванасці: *Чужая хата хужэ ката* (запісана ў в. Саланое ад Шэлакавай Вольгі Васільеўны, 1926 г. н.), *Дзе радзіўся – там і прыгадзіўся* (запісана ў в. Пірэвічы ад Шчадровай Аляксандры Іванаўны, 1934 г. н.), *Для кожнай птушкі сваё гняздо міла* (запісана ў в. Скепня ад Бураковай Ганны Іванаўны, 1914 г. н.), *Кожны кулік сваё балота хваліць* (запісана ў г. Жлобін ад Пракоф'евай В. П., 1937 г. н.). Як бы ні любілі жыхары Жлобінскага раёна бываць у гасцях, іх заўсёды прывабліваюць родныя мясціны.

Аснову жыцця чалавека складае хлеб як вынік вялікай людскай працы, што і абумовіла вылучэнне асобнай групы прыказак і прымавак: *Пакланіся кусту, дык ён дасць хлеба лусту* (запісана ў в. Саланое ад Канаплянікава Пятра Сідаравіча, 1908 г. н., ад Канаплянікавай Алены Рыгораўны, 1936 г. н.), *Без хлеба няма абедна* (запісана ў в. Касакоўка ад Камаровай Валянціны Іванаўны, 1931 г. н.), *Дзе жыве лайдак, там хлеба аніяк* (запісана ў в. Пірэвічы ад Шчадровай Аляксандры Іванаўны, 1934 г. н.), *Хлеб – усяму галава* (запісана ў в. Пірэвічы ад Сапачовай Ніны Міхайлаўны, 1933 г. н.).

Тэме працы чалавека таксама прысвечаны шматлікія прыказкі і прымаўкі: *Белыя рукі чужую працу любяць* (запісана ў в. Кіцін ад Якіменкі Л. В.), *Жаданая праца, як сонца ўзыходзіць* (запісана ў в. Кіцін ад Кавалёвай Кацярыны Навумаўны, 1924 г. н.), *Лянцый за дзела – мазоль за цела* (запісана ў в. Скепня ад Бураковай Ганны Іванаўны, 1914 г. н.), *Поле араць – не рукамі махаць* (запісана ў в. Касакоўка ад Камаровай Валянціны Іванаўны, 1931 г. н.). Можна заўважыць, што ў прыведзеных прыкладах праца характарызуецца як са станоўчага, так і адмоўнага боку, напрыклад, калі за яе бярэцца лайдак.

У прыказках і прымаўках, звязаных з часткамі цела чалавека, выкарыстоўваецца прыём метанімізацыі, калі назва часткі цела пераносіцца на чалавека: *Дрэнные тыя рукі, што не ведаюць ніякай навукі* (запісана ў в. Касакоўка ад Чысловай Елізаветы Цімафееўны, 1917 г. н.), *Пасадзілі дубіну на рабочую спіну* (запісана ў в. Кіцін ад Якіменкі Л. В.), *Ад дурной галавы ногі пакоя не знаюць* (запісана ў в. Пірэвічы ад Шчадровай Аляксандры Іванаўны, 1934 г. н.), *Рот – не агарод, не загародзіш* (запісана ў в. Скепня ад Бураковай Ганны Іванаўны, 1914 г. н.). У прыведзеных прыказках і прымаўках гучаць матывы выхавання працавітасці і высокіх маральных якасцей чалавека.

Вядомы на тэрыторыі Жлобінскага раёна і парэміі, звязаныя з разумовымі здольнасцямі чалавека: *Большы вырас, а розуму не вынес* (запісана ў в. Кіцін ад Харанекі В. К.), *Вырас да неба, а дурань як трэба* (запісана ў в. Пірэвічы ад Шчадровай Аляксандры Іванаўны, 1934 г. н.), *Якая галава, такі і розум* (запісана ў в. Скепня ад Бураковай Ганны Іванаўны, 1914 г. н.). З дадзеных прыкладаў вынікае, што ўзрост і рост чалавека – гэта асаблівасці яго фізічнага развіцця, якія не заўсёды ўплываюць на розум.

Такім чынам, вылучаныя групы прыказак і прымавак, якія грунтуюцца на багатым жыццёвым вопыце мясцовых жыхароў, пацвярджаюць тэматычную разнастайнасць гэтых малых фальклорных жанраў і адлюстроўваюць светапогляд беларусаў. Як правіла, у цэнтры многіх прыказак і прымавак вобраз чалавека з яго адмоўнымі альбо станоўчымі маральнымі рысамі. На Жлобіншчыне часцей за астатнія групы сустракаюцца прыказкі і прымаўкі, звязаныя з земляробчай працай людзей, з раслінным і жывёльным светам. Мясцовыя жыхары з дапамогай такіх кароткіх выразаў выказваюць павагу да хлеба і высмейваюць гультаёў і дурняў.

Літаратура

1 Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. / пад агул. рэд. К.К.Атраховіча. – Мінск: Беларус. Савец. Энцыкл., 1977–1984. – Т. 4. – 1980. – 768 с.

2 Грынблат, М. Я. Прыказкі і прымаўкі / М. Я. Грынблат // Прыказкі і прымаўкі: у 2 кнігах. Кн. 1 / рэд. А. С. Фядосік. – Мінск: «Навука і тэхніка», 1976. – С. 5–48.

УДК 930:94(470):929*Н. М. Карамзин

А. В. Дюжая

ВКЛАД Н. М. КАРАМЗИНА В ИЗУЧЕНИЕ ИСТОРИИ РОССИИ

Статья посвящена рассмотрению значения личности Карамзина как историка. Предпринята попытка характеристики источниковой базы «Истории государства Российского», определены некоторые особенности использования источников в тексте. Сделан вывод о значительной роли «Истории» в популяризации документального наследия Руси.

Велика роль Н. М. Карамзина в русской культуре. Он преобразовал литературный язык, приблизив его к современному языку, приобщил русских людей к чтению, открыл памятники культуры, стал учителем для многих писателей и историков последующих поколений. Его «История государства Российского» была не просто первой русскоязычной книгой по истории России доступной широкому читателю. Автор подарил русским людям Отечество. Многотомный труд Карамзина не был закончен, но, выйдя в свет в первой четверти XIX века, он определил историческое самосознание нации на долгие годы вперед.

Появление произведения именно в ту пору воздействовало на общественные мнения, на воспитание образованности у россиян, на формирование представлений об отечественных исторических традициях и существенно расширил возможности дальнейшего исследования прошлого учеными, установления его взаимосвязей с настоящим и будущим.

Интерес к событиям прошлого и любовь к отечеству сделали Карамзина не только блестящим писателем, публицистом, но не менее блестящим учёным-историком. Своей «Историей государства Российского», писал П. А. Вяземский, он «спас Россию от нашествия забвения, показал нам, что у нас отечество есть» [1, с. 30].